

EMILIO BETTI

HERMENEUTIikka HENKITIETEIDEN YLEISENÄ MENETELMÄOPPINA

Uusin käänne kohti ymmärtämisen historiallisuutta

Edellä nähtiin, kuinka eräät teologit vaarantavat objektin tuntemisen suhtautumalla torjuvasti tulkintaan, joka purkaa kristillisen evankeliumin mytologisuutta. Tuntemista uhkaavat myös useat heideggerilaisesta eksistentialismista vaikuttuneet oppineet, jotka uskovat 'hermeneuttisen kehän eksistentiaaliseen perustamiseen' ratkaisevana kumouksena. Näiden aiheuttama uhka on jopa pahempi, sillä sen sisältämää uutta käännettä 'ymmärtämisen historiallisuuteen' ei voi selittää historia-tieteellisen tulkinnan ja eskatologisen mielenannon välisillä pätevyysalueiden eroilla.

Äskettäin ilmestynyt tärkeä kirja tarjoaa meille mahdollisuuden vertailla heideggerilaisen eksistentialismin kantoja historialliseen hermeneutiikkaan ja todentaa mainittu riski. Tarkoitan Hans-Georg Gadamerin teosta *Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Wahrheit und Methode*.¹

Negatiivisena lähtökohtanaan kirjoittaja arvostelee terävästi romanttista hermeneutiikkaa ja sen hyödyntämistä historiankirjoituksessa. En voi tässä paneutua asiaan tarkemmin, mutta kritiikki näyttää yhtä kaikki juontuvan ennakkoluuloisuudesta [*Voreingenommenheit*]. Se ajaa Gadamerin usein ymmärtämään Schleiermacherin hermeneutiikkaa väärin ja arvostelemaan sitä minun mielestäni epäreilusti.

Keskityn ennemminkin kirjoittajan positiiviseen lähtökohtaan eli Heideggerin löytämään niin sanottuun ymmärtämisen esirakenteeseen [*Vorstruktur*]². Sen avulla kirjoittaja pyrkii kohottamaan ymmärtämisen historiallisuuden (eli jokaisen tulkintaprosessin historiallisen ehdollistumisen) hermeneuttiseksi periaatteeksi. Tästä hän etenee näennäisen paradoksaaliseen väittämään, jonka mukaan juuri ennakkoluulot tai ennakkovastelmat [*Vorurteile*] ovat "ymmärtämisen ehtoja". Kirjoittajan mukaan³ kaiken historiahermeneutiikan tulee alkaa siitä, että puretaan niin perinteen ja historiatieteen kuin tapahtuneen historian ja tietämisen välisiä abstrakteja vastakohtia. Yhä elävän perinteen vaikutus ja historiantutkimuksen vaikutus muodostavat ykseyden, jonka analyysissa ollaan pääsemättömissä vuorovaikutusten punoksissa. Perinteen vääntö-

voima historian harjoittamisessa on tunnettava ja kysyttävä sen hermeneuttisen tuottavuuden perään. Ymmärtämistä ei näet olisi niinkään ajateltava subjektiviteetin toimintana, vaan siirtymisenä sisään perinnetapahtumiseen, jossa menneisyys ja nykyisyys alati välittyvät⁴. Mitä seuraa⁵ ymmärtämiselle tästä 'perinteeseen kuulumisen' hermeneuttisesta ehdosta?

Ennakkoluulot ymmärtämisen ehtoina

Kiinnittymällä kehämäiseen suhteeseen Gadamer tahtoo muistuttaa hermeneuttisesta säännöstä, jonka mukaan kokonainen on ymmärrettävä yksittäisestä ja yksittäinen kokonaisesta. Mielikkyyden, perinteen kokonaisuuden ennakointi [*Antizipation*] ymmärretään siten, että osat, jotka määrittävät kokonaisuudesta, määrittävät myös itse kokonaisuutta⁶. Kirjoittaja esittää, että "tulee tavoitella metodiseen tietoisuuteen saatettua ymmärtämistä, ei sen odotusten yksinkertaista toteuttamista, vaan sen itsensä tietoiseksi tekemistä, jotta sitä voidaan kontrolloida ja jotta se siten ylittäisi asalähtöiseen oikeaan ymmärrykseen". Samaa tarkoittaa Heidegger vaatiessaan (ja Husserlin tuttua muotoilua viruttaessaan), että tieteellinen teema on "varmistettava" työstämällä asioista itsestään lähtien 'edeltä-hallussa-olevaa' [*Vorhabe*], 'varoiksi-nähtyä' [*Vorsicht*; ennakkonäkymä] ja 'ennakolta-käsitettyä' [*Vorgriff*; esiote tai esikäsitely]⁷.

Tämän mukaisesti Gadamer⁸ huomioi ajallisen etäisyyden hermeneuttisen merkityksen. Sen turvin varjellutaan nykyhetken liialliselta kajeelta ja välitetään toden mielen suodattuminen. Etäisyydenotto tarkoittaa jatkuvan 'laajentumisen' lopputonta prosessia. Etäisyys vaikuttaa Gadamerin mielestä⁹ hermeneuttisen tuottavasti, sillä "se antaa tietynlaisten ennakkoluulojen kuolla pois ja sellaisten syntyä, jotka mahdollistavat ymmärtämisen". Tulkitsija on näet aina tekemisissä ennakkoluulojen kanssa. Hermeneutiikan tehtävänä on "erottaa todet ennakkoluulot vääristä". Hermeneuttisesti kouluttu historia-tietoisuus "tiedostaa ymmärtämistä ohjaavat ja ehdollistavat ennakkoluulot, jolloin perinne 'toisinajatteluna' erottautuu

ja astuu voimaan”. Ennakkoluulo, joka ensin huomaamatta tekee työtään, saattaa Gadamerin mukaan antaa ärsykkeen ”perinteen kohtaamiseen”¹⁰. Sitten hän väittää, että ”ymmärtämiseen (eli tulkittamiseen) houkuttaa se, mikä jo on voimassa toisinaolemisena”. Ymmärtäminen – jolla Gadamer tarkoittaa koko ajan tulkintaa – alkaa siitä, että ”jokin puhuttelee meitä” (Gadamer viittaa Nicolai Hartmannin *Anforderungen*, ’vaatimukseen’). Tämä edellyttää ”oman ennakkoluulon perusteellista lykkäämistä”. Sellainen voisi kuitenkin loogisesti nähtynä olla ”kysymyksen rakenne”, jonka olemukseen kuuluu Gadamerin mukaan ”mahdollisuuksien avoimena oleminen ja pitäminen”. Historismi vaatii meitä ”katsomaan pois itsestämme” ja saattamaan itsemme sijasta voimaan toisen. Tätä kirjoittaja soimaa ”naiiviutena”, koska ”se hylkii dialektista reflektiota ja menetelmäoppiinsa nojattessaan unohtaa oman historiallisuutensa”. Vastaavasti paremmin ymmärtävän tietoisuuden tulisi Gadamerin sanoin ”myöätajatella omaa historiallisuuttaan”. Vain tällöin ”se lakkaisi ajamasta takaa tutkimuksensa historiallisen kohteen haamua ja oppisi tuntemaan oman itsensä ja toisen tunnistamalla objektissa tuon omansa toisen”.

Voisi yrittää torjua kirjoittajan ehdottaman dialektisen menettelyn hegeliläisen dialektiikan aseina. Ei puhuttakaan moimesta. Minun pitää vain osoittaman, että objektiivisuuden katoa, johon Gadamerin opetus johtaa, ei voi mitenkään korvata subjektin tulemisella itsestään tietoiseksi. Hänen ehdottamansa mittapuut osien ja epätosien ennakkoluulojen erottamiseen – oikeellisuuden mittatikka ja tunnusmerkki, jota hän nimittää ’ennalta käsitetyksi kokonaisuudeksi’ [*Vorgriff der Vollkommenheit*; täysimääräisyyden esiote] – sivuaa itsepetosta eikä siis tarjoa mitään luotettavaa oikean ymmärtämisen kriteeriä.

Hermeneuttisen kehän eksistentiaalinen perustus

Seuratkaamme tarkoin Gadamerin ajatuksenjuoksua¹¹. Tekstin tulkitsijan väliaikaisen ”mielekkyyssodotuksen” täytyy tekstin niin vaatiessa tulla uudelleen määritetyksi. Silloin ”teksti koontuu toisen mielekkyyssodotuksen mukaan yhden mielihiteen ykseydeksi”. Näin etenisi¹² ”ymmärtämisen liike aina kokonaisuudesta osaan ja takaisin kokonaisuuteen”. Tehtävänä olisi ”laajentaa samankeskisinä kehinä ymmärretyn mielen ykseyttä”. ”Kaikkien yksittäisyyksien virittäminen yhdeksi ja samaksi kokonaisuudeksi” olisi ”ymmärtämisen oikeellisuuden kriteeri”.

Gadamer kuitenkin asettaa hermeneutiikalle tehtävän ”koota viipyvää tai hajonnutta yhteisymmärrystä”. Sen mukaisesti hän väittää¹³, että ”kaiken keskinäisen ymmärtämyksen ja ymmärtämisen maalina” olisi ”yhteisymmärrys asiasta”, sisällöllinen yksimielisyys. Tässä hän pystyttää periaatteellisen vastakohtaan. Yhtäällä on Schleiermacherin objektiivisuusihanne, joka ei hermeneuttisessa teoriassa välitä saattaa voimaan tulkitsijan historiallisen tietoisuuden todellistumaa. Toisaalla on Heideggerin hermeneuttisen kehän eksistentiaalinen perustus, joka Gadamerin mukaan ”merkitsee ratkaisevaa käännettä”. Schleiermacherin oppi vaatii tulkitsijalta asennoitumista, jonka kautta tämä siirtyy kokonaan tekstin tekijän henkiseen näkökulmaan hävittääkseen siitä käsin tekstistä kaiken vieraan ja oudokuttavan. ”Sitä vastoin Heidegger kuvaa kehän kokonaisuudessaan ja osissaan niin, että tekstin ymmärtäminen kiinnittyy kestävästi esiyymmärryksen [*Vorverständnis*] ennalta käsittelevään [*vorgreifenden*; ennakoita ottavaan, edeltä kiinni käyvään] liikkeeseen.” Mielen ennakoiti, jonka tulisi johtaa tekstin ymmär-

tämistämme, ”määräytyä” Gadamerin sanoin ”sitovasta yhteisyydestämme jatkuvasti muotoutuvaan perinteeseen”. Kehä kuvautuu ”ymmärtämisen ontologiseksi momentiksi”. Jok’ikistä ymmärtämisspyrkimystä johtaisi ennako-olettamus [*Voraussetzung*], jonka mukaan ”ymmärrettävää on vain se, joka todella esittää mielen täydellistä ykseyttä”¹⁴. Tätä kaikkea ymmärtämistä johtavaa esioletusta [*Voraussetzung*] Gadamer siis nimittää ’ennalta käsitetyksi kokonaisuudeksi’.

Kysymys ymmärtämisen oikeellisuudesta

Minun nähdäkseni Gadamerin ehdottamaan hermeneuttiseen menetelmään sisältyy ilmeistä arveluttavuutta. Se kylläkin mahdollistaa asiallisen yhteisymmärryksen tekstin ja lukijan välillä eli näennäisesti käsillä olevan tekstin mielen ja lukijan subjektiivisen käsityksen välillä. Mutta se ei millään tavoin takaa ymmärtämisen oikeellisuutta. Tähän vaadittaisiin nimittäin sitä, että saavutettu ymmärtäminen vastaisi täysin asianmukaisella [adäquater] tavalla pohjimmaista mieltä, joka tekstillä henkiobjektivaationa on. Ainoastaan silloin olisi tuloksen objektiivisuus turvattu luotettavan tulkintaprosessin perustalla. Ehdotettu menetelmä työntää luotaan objektiiviteetin ja koskee oikeastaan vain kaivatun ymmärryksen sisäistä yhtenäisyyttä [*Kohärenz*] ja sidoksisuutta.

Tätä ei ole vaikea näyttää toteen. Tarvitsee vain huomioida Gadamerin itsensä antamat neuvot. Kun luemme tekstiä, lähdemme (kuten hän sanoo) liikkeelle tekstin kokonaisuuden tai täysimääräisyyden esioletuksesta [*Voraussetzung der Vollkommenheit*]. Vasta kun tämä ennako-olettamus osoittautuu purkamattomaksi ja riittämättömäksi, s.o. kun tekstistä ei tule ymmärrettävää, asetamme töin tuskin ymmärrettävän tekstin kyseenalaiseksi. Alamme ”epäillä perinnettä ja koetamme keksiä, kuinka sitä voisi parantaa”¹⁵, jotta pääsisimme tunkeutumaan kohti sisällöllistä ymmärtämistä¹⁶. Näin otaksuttu [*angenommene*] ”täysimääräisyyden esiote” täsmentyy. Siten ”ei oleteta ennalta [*vorausgesetzt*] ainoastaan lukijaa johtavaa immanenttia mielenykyttä, vaan lukijan ymmärtämistä ohjaavat jatkuvasti myös [tekstin] ylittävät [*transzendenten*] mielekkyyssodotukset, jotka kumpuavat suhteesta tarkoitettun totuuteen”¹⁷. Vastaavasti Gadamer katsoo, että ”vasta epäonnistuminen sanotun totena pitämisessä johtaa pyrkimykseen ymmärtää teksti – psykologisesti tai historiallisesti – toisen mielihiteen”. Tämän mukaisesti ”täysimääräisyyden ennakkoluulo [*Vorurteil der Vollkommenheit*] ei pelkästään muodollisesti vaadi, että teksti ilmaisee mielihiteensä täysimääräisesti (s.o. selkeästi ja sitovasti)”¹⁸. Se myös edellyttää, että tekstin sanoma on täydellinen totuus”. Näin siis Gadamer.

Hänen esityksensä olettaa siis ennalta [*setzt voraus*], että ymmärtämiseen viettynyt tulkitsija vaatii itselleen totuuden monopolia, jollei kaivattuna omistuksena, niin ainakin kontrolli-instanssina. Omasta puolestani katsoisin, että tulkitsijan olisi paras tyytyä tajuamaan tekstin vieras mielihite vieraaksi ja jättää se sellaisenaan voimaan, silloinkin kun siitä paljastuu erheellisiä näkemyksiä. Gadamerin täytyy itekin myöntää¹⁹ epäilyksettömien poikkeusten sattuminen [*Vorkommen*] luulotellusta esiotteesta [*Vorgriff*]. Esimerkiksi väärinnetyn tai salakielisen kirjoituksen tapauksessa muuntelun tai koodin voi paljastaa vain, jos tulkitsija käyttää apunaan asiallisen ymmärryksen avainta. Mutta jos ajatellaan, että inhimilliseen kielenkäyttöön kuuluu totutusti merkitysylijäämää, että sitä epätäydellisyydessään ohjaavat lausumattomat arvo-oletukset, silloin

on pudotettava pois oletettu puheen sitovuuden ennako-olet-
tamus ja yleistettävä poikkeus.

Edelleen on puuttava historiallisen tulkinnan suuntaa-
miseen, jossa Gadamerin katsantokanta²¹ sysää syrjään oikeus-
historioitsijan ja oikeudenkäyttöön pätevytyneen juristin nä-
kökannan. Kun Gadamer ei tunne näiden perusteellisen eri-
laista mielenkiinnon suuntautumista, hän pitää lainopillista
hermeneutiikkaa sen nykyisyyteen asettumisesta huolimatta
”kaivattuna mallina menneisyyden ja nykyisyyden suhteelle”²²
myös historiallisissa hengentieteissä. Hän sentään myöntää,
että historioitsija, joka tahtoo välittää jonkin lain historiallisen
tarkoituksen²³, ei voi sivuuttaa sitä, että kysymys on juridi-
sesti²⁴ ymmärrettävästä lain ja oikeuden luomisesta. Silti hän ha-
luaisi nähdä yhä voimassa olevaa lakitekstiä tarkastelevan histo-
rioiitsijan poikkeustapaukseksi²⁵, joka antaa esimerkin ”suhteel-
lemme perinteeseen”. Gadamerin väite kuuluu: ”historioitsija,
joka tahtoo ymmärtää lakia sen historiallisesta alkuperäistilan-
teesta lähtien, ei voisi lainkaan sivuuttaa sen myöhempiä oi-
keudellista kehittymistä, sillä se juuri antaa hänelle käteen
kysymykset, joita esittää historialliselle perinteelle”. Hyvä on,
mutta nämä ovat vain kauko- ja seurausvaikutuksia, jotka
eivät välttämättä ulotu nykyhetkeen. Missään tapauksessa ne
eivät määritä historioitsijan käytännöllistä suuntautumista ny-
kyhetkeen, yhtään sen enempiä kuin niiden tulee vaikuttaa vä-
littömästi hänen toimintaansa.

Siksi Gadamerin saman tien esittämiin kysymyksiin²⁶ on
vastattava kokonaisuudessaan kieltävästi. Eikö jokaisesta teks-
tistä päde, että sen täytyy tulla ymmärretyksi, mikä tarkoittaa,
että se vaatii aina kääntämistä [*Umsetzung*]? Ja eikö kääntä-
minen ole aina välittämistä nykyhetkeen? Meidän vastauk-
semme on päättäväinen Ei ja Ei. Luomisprosessin kääntäminen
[*Umkehrung*] tulkintaprosessiksi vaatii toki mielen kääntä-
mistä alkuperäisestä tekijän näkökulmasta²⁷ tulkitsijan subjek-
tiviteettiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita mitään ”kääntämistä”,
joka olisi käsitettävä ”välittämiseksi nykyhetkeen”. Nykyisyys
vaatii ja herättelee noettista intressiä ymmärtämisessä, mutta
sen on jäätävä pois pelistä *subjective stancen* kääntyessä ympäri
[*Umstellung*].

Käsitesiiirtymä, joka hiipii mukaan Gadamerin päättelyyn,
ilmenee nähdäkseni seuraavassa ajatuskulussa²⁸. Historiallisen
ymmärtämisen kohteena eivät nyt olisikaan tapahtumat, vaan
niiden (nykyisyyteen asettunut) merkitys eli tämänpäiväinen
merkityksellisyys²⁹. Tällaista ymmärtämistä väristeltäisiin, jos
puhuttaisiin jossakin olevasta kohteesta sinänsä ja subjektista
tätä lähestymässä³⁰. Päinvastoin näin käsitetyn historiallisen
ymmärtämisen olemukseen kuuluisi aina jo se, että meille esit-
täytyvä ja avautuva perinne puhuisi nykyisyydessä. Siinä täy-
tyisi ymmärtää entisajan ja nykyajan välittyminen. Se täytyisi
suorastaan ymmärtää juuri tänä eilisen ja tämänpäiväisen välit-
tymisenä.

Historiallinen ymmärtäminen eilisen ja tämänpäiväisen välittymisenä

Mikäli näin olisi, ei lainopillinen hermeneutiikka olisi mikään
erikoistapaus. Se olisi pikemminkin omiaan palauttamaan histo-
rialliselle hermeneutiikalle sen täyden ongelma-avaruuden.
Näin eheytyisi taas hermeneuttisen ongelman vanha ykseys,
jonka äärellä juristi ja teologi kohtaisivat filologin. Asia ei
kuitenkaan ole niin kuin Gadamer sanoo. Tästä me juristit
opimme jälleen perusteellisen erilaista suuntautumista, jota
meiltä vaaditaan, kun siirrymme oikeudenkäytöstä oikeushis-

torian kontemplatiiviseen tarkasteluun. Hermeneuttinen vaa-
timus, jonka mukaan tekstin sanoma tulee ymmärtää konk-
reettisesta alkuperäistilanteesta lähtien³¹, tarkoittaa oikeushis-
torioitsijalle vain määräyksissä ilmaistujen velvollisuuksien te-
leologista arvottamista. Velvollisuuksia ei millään tavoin pidetä
nykyisyyteen suuntautuneina tai sellaisina, että niiden tulisi
välittömän normatiivisesti vaikuttaa nykyiseen käyttäytymis-
tapaan³². Tosiasiassa historioitsijalle on nyky-yhteydellä aivan
muu merkitys.

Kyseenalaiselta näyttää myös Gadamerin päätelmä³³, jonka
hän tekee historioitsijan muka filologille vastakkaisesta vaati-
muksesta, että perinne on tulkittava eri mielessä kuin mitä
tekstit itsestään lähtien kaipaisivat. Nyt olisi näet etsiädyttävä
tekstien ja teksteissä ilmaistun ja tarkoitettun mielen taakse, ky-
sytävä niiden vastentahtoisesti ja tietämättään kielimän todel-
lisuuden perään. Tänä päivänäkin on filologeilla voimassa vaa-
timus jäsentää tekstit laajempaan asiayhteyteen. Heidän kohtaa-
misensa tekstien kanssa riippuu noudatettavan ja sovellettavan
esikuvan omaksumisesta.³⁴ Gadamer väittää, että historioitsija
suhtautuu tekstiinsä (historiallisena lähteenä) niin kuin tutkin-
totuomari todisteiden esittämiseen. Kuten tämä viipyilee to-
distajanlausuntojen keskellä, oleilee historioitsija historiallisten
todistuskappaleiden parissa. Todisteet olisivat ”kummassakin
tapauksessa apuvälineitä tosiasiaintoteamiseen”. Yhtä kaikki
nämä ”eivät olisi niinkään varsinainen kohde itsessään”. Ne
”asettavat pelkän aineksen velvoittavalle tehtävälle: tuomarin
tehtävälle löytää oikeus – historioitsijan tehtävälle määrittää
tapahtuman merkitys historiallisen itsetietoisuutensa kokonai-
suudessa”³⁵

Toisin sanoen eroavuus kutistuu aste-eroksi! Kaikkea histori-
allisten metodien käyttöä jo edeltäisivät kaikki varsinaisesti rat-
kaisevat asiat! Näyttäisi siltä, että Gadamerille kysymys ’sovelta-
misesta’ määrittää myös historiallisen ymmärtämisen monisyi-
syyttä (koska tekstien tarkoitettua mielipidettä mennään kum-
mallisesti muuttelamaan)³⁶. Kaikessa lukemisessa³⁷ ”tapahtuu
soveltamista, niin että kun joku lukee tekstiä, on hän itse jo ker-
rotussa mielessä sen sisällä”. Näin Gadamer tunnustaa historian
ja filologian sisäisen ykseyden. Ne eivät liittoudu perinteen
historiallisessa kritiikissä sellaisenaan, vaan siinä, että niin his-
toria kuin filologiakin toteuttavat soveltamistehtävää. Aino-
astaan mittasuhteet eroavat. Tarvitsee vain, kuten Gadamer
väittää, ”tuntea filologin ja historioitsijan vaikutushistoriallinen
tietoisuus kaikessa hermeneutiikan harjoittamisessa”!

Vaativuus tulkinnan soveltavuudesta

Tämä ongelmanasettelu vaatii paljon historioitsijalta ja histori-
allisen hermeneutiikan harjoittajalta, jonka sydämenasiana on
tulkinnan objektiivisuus. Hänen on uhmattava sellaista subjek-
tiviteetin itsensä esiin tunkeutumista, joka sallii historiantulkin-
taprosessin vajota silkaksi eilis- ja tämänpäiväisen välitykseksi
ja vastakkainasetteluksi. Historiatieteellisen ja normatiivis-juri-
disen hermeneutiikan luuloteltu rinnastuminen lähenee tosi-
asiassa itsepetosta. Oikeudenkäyttö vaatii nykyisyyteen ja tä-
männäpäiväiseen suuntautunutta laintulkintaa. Tämä käy väki-
sinkin ilmi, kun oikeuden päämääräksi määritetään inhimil-
lisen yhteisön yhteiselämän järjestäminen. Olennaista siinä
on lain konkretisoiminen³⁸. Täytyy toisin sanoa toteuttaa so-
veltamistyö, johon oikeus on kutsuttu. Tulee viitoittaa yhtei-
söelämä ja -toiminta oikeudenmukaiseen suuntaan. Vastaava
harkinta sopii myös teologien sanantulkintaan, koska silläkin

on suuntaa-antava eli normatiivinen tehtävä. Uskovaisten käytännön toiminta odottaa tältä tulkinnalta moraalista soveltamista.³⁹

Oikeutettua ainoastaan normatiivisesti suuntautuneen tulkinnan kohdalla

Toisin on historiallisen tulkitsemisen laita. Sen suuntautuu tehtävässään puhtaan kontemplatiivisesti. Sen on määrä välittää jonkin itsessään suljetun menneisyyspalasen mieli. Kokonaisuuden kaanonin mukaisesti ja asiaankuuluvalla etäisyydellä historioitsijasta pitää toki tunnustaa kyseessä olevan historiallisen tapahtuman kootut kauko- ja seurausvaikutukset. Mutta nurinkääntö nykyaikaan ei sentään tule kysymykseen. Päinvastoin: eilis- ja tämänpäiväisen vastakkaistamisen ilmiöt – ymmärtämättä jääneen perinteen kääntäminen nykyisyyteen, oiminen, mukauttaminen, uudelleensovittaminen ja uudelleenmuokkaaminen – luonnehtivat epähistoriallista suhtautumista menneisyyteen.

Väärinymmärrykset voivat kyllä olla hedelmällisiä, jos niitä sieluttaa pyrintö arvostaa menneitä muodosteita 'elämän kalustona'⁴⁰. Tuottava laajennus, käänös tai jatkos ovat kelpo sovelluksia, jotka taatusti palvelevat yhteisön elämää ja ovat sille suotuisia. Niiden oikeutus tulee kuitenkin rajoittaa käytännöllisen yhteiselämän alueelle. Historiallisen tulkinnan ulottuvuudessa on niiden pitävyys ja oikeutus sitä vastoin päättäväisesti kiellettävä. Tuollaiset menettelyt eivät selvästikään sovi historiallisen totuuden päättelemiseen. Ne päinvastoin avaavat oven appoavoimeksi subjektiivisen mielivallan temmeltää. Ne uhkaavat verhota, vinouttaa tai, vaikka vain tiedostamatta, väärentää historiallisen totuuden. Historioitsija, joka on tiedostanut ymmärryksensä historiallisuuden, ottaa vaatimattomammin etäisyyttä "soveltamisista". Historiallisten todistajalausuntojen ja todistuskappaleitten oikeamielisyyden, rehellisyyden ja luotavuuden kritiikki kuuluu kokonaan toiseen ulottuvuuteen. Tämän tietää jokainen historiaa tutkinut.

Kriittisiä huomautuksia esittävän keskustelukumppanin kunnia ja velvollisuus on ilmaista ritarillinen kiitoksensa vastapuolelleen tältä saamistaan herätteistä. Jokainen tieteellinen arvostelu lähentää osapuolia, vaatii itsekritiikkiä ja tunnustuksellisuutta. Jos satumme onnistumaan vastustajamme valistamisessa ja ajamisessa kantansa tarkistuksiin, tapahtuu samalla muutakin onnekasta. Hänen kauttaan myös me muutumme, kun viritymme itsetutkisteluun. Sen tähden meidän ei tule pyrkiä suoraan otteluun vastapuolen kanssa, vaan enemmänkin pitämään huolta siitä, että oma vaikutuksemme tulevaan on painava vaa'assa hänen vaikutustaan enemmän⁴¹.

Samalla puolueettomuudella odoteltakoon myös jatkokehittelyjä, joista professori Gadamer ilmoittaa ja jotka pian julkaistaan *Philosophische Rundschau*⁴². Olen erityisen kiitolinen kirjeitse saaduista selvityksistä, joita sekä hän itse että yhteinen ystävämmme Walter Hellebrand ovat minulle toimittaneet. Nämä ystävälliset lisävalaistukset ovat erittäin arvokkaita, sillä ne kirkastavat uuden hermeneutiikan lähtöpyrkimystä ja johtajatusta⁴³

Oitis päästään tekemään yksi huomio oikeasta kysymyksenasettelusta. Tietoteoreettinen kysymys, jonka Immanuel Kant esimerkiksi asetti urauurtavalla puhtaan järjen kritiikillään, ei ole *quaestio facti*, vaan *quaestio iuris*. Se kysyy oikeutusta, jossa ei pyritä todentamaan sitä, mitä tulkitsemisen hengenil-

maisussa tapahtuu, vaan tietämään se, mitä tulkitessa pitäisi tehdä. Kysytään, mitä päämääriä tavoitella tulkintatehtävässä, ja mitä menetelmällisiä toimia ja ohjenuoria olisi noudatettava tämän tehtävän täyttämiseksi oikein. Näin palaamme kriittisten sivupolkujen jälkeen takaisin pohdintaamme hermeneutisista kaanoneista.

Suomentanut Jarkko S. Tuusvuori

Viitteet ja kirjallisuus (vrt. suomentajan esipuheen kirjallisuusluetteloon); suomentajan huomautukset hakasuluissa

1. Ks. kritiikiksi Marburgissa 22.2.1961 pitämäni studium generale -luento "Historiallinen hermeneutiikka ja ymmärryksen historiallisuus", joka on valettu uudelleen osaksi käsillä olevaa tekstiä. Vrt. myös Barissa 11.4.1961 pitämäni esitelmä, joka ilmestyi Barin vuosikirjassa, 16. vsk [*L'ermeneutica storica e la storicità dell'intendere*, Annali della Facoltà di giurisprudenza, XVI].
2. WM s. 250-6. [Gadamer 1960/1986, s. 265-76, jossa lähinnä Martin Heideggerin *Sein und Zeitiin* (1927) nojautuen kehitellään hermeneuttisen esiyymmärryksen (*Vorverständnis*) teoriaa. Muina avainsanoina ovat esimerkiksi termit *Vor-Struktur des Daseins* (täälläolon/olemassaolon esirakenne), *Vormeinung* (etukäteismielipide) ja *Vorbegriffe* (esikäsitteet).]
3. WM s. 267, 279. [Gadamer 1960/1986, s. 287 & 300.]
4. WM s. 274-. [Gadamer 1960/1986, s. 295-.]
5. Näin kysyy tekijä itse: WM s. 275. [Gadamer 1960/1986, s. 296.]
6. WM s. 254. [Gadamer 1960/1986, s. 273.]
7. [Ks. Martin Heidegger, *Sein und Zeit*. Max Niemeyer, Tübingen 1993 (1927), s. 148-153. Suom. Reijo Kupiainen. *Oleminen ja aika*. Vastapaino, Tampere 2000, s. 191-197.]
8. WM s. 275. [Gadamer 1960/1986, s. 294-.]; Heidegger-Festschrift s. 32-. [Hans-Georg Gadamer, Vom Zirkel des Verstehens. Teoksessa *Festschrift für Martin Heidegger zum 70. Geburtstag*. Pfullingen 1959, s. 29-35. GW 2, 1986, s. 57-65. Gadamer 1959, s. 63-5.]
9. H-F s. 33. [Gadamer 1959, s. 63-4.]
10. H-F s. 33. [Gadamer 1959, s. 64.]
11. H-F s. 34. [Gadamer 1959, s. 64.]
12. WM s. 275-9. [Gadamer 1960/1986, s. 296-301.]
13. WM s. 275. [Gadamer 1960/1986, s. 296.]
14. WM s. 276. [Gadamer 1960/1986, s. 297.]
15. WM s. 278 [Gadamer 1960/1986, s. 298-9.]; H-F s. 30 [Gadamer 1959, s. 58].
16. WM s. 278 [Gadamer 1960/1986, s. 299.]; H-F s. 30- [Gadamer 1959, s. 58].
17. Ohimennen sanottuna tämä on nähdäkseni vaarallinen menettely, joka uhkaa tekstin objektiivisuutta. Se olisi oikeutettua ainoastaan siinä mielessä kuin oikeellisuuden [Richtigkeit] historiallinen kritiikki [Johann Gustav Droysenilla, *Historik* [1882], 1937, §32, s. 122-31.
18. Jälleen on mielestäni kysymys sekaantumisesta oikeellisuuden kritiikkiin, jonka pitäisi saada puheenvuoro vasta tulkintamenettelyn päätyttyä.
19. Tämä olisi Schleiermacherin (Hermeneutik [und Kritik mit besonderer Beziehung auf das Neue Testament, 1838], Werke I/VII, 133) torjuma 'kyriolexia' -ennakkoluulo.
20. WM s. 278, viite 2. [Gadamer 1960/1986, s. 300 viite 224.]
21. WM s. 308-10. [Gadamer 1960/1986, s. 330-2.]
22. WM s. 311. [Gadamer 1960/1986, s. 333.]
23. Ja sama pätee kaiken historiallisen perinteen sisältöön: ks. [Erich] Rothacker, *Dogmatische Denkform in den Geisteswissenschaften und das Problem des Historismus*, Abhandlungen d. Akad. d. Wiss. u. Lit., 1954, s. 249-58, 261-3; vrt. omaan työhöni, *Teoria generale della interpretazione*, §37c: 599.
24. Siis oikeusdogmaattisesti; toisin kuin WM s. 309. [Gadamer 1960/1986, s. 331-2.]
25. Tapaukseksi, jonka hän on jo, WM s. 308 [Gadamer 1960/1986, s. 331], asettanut ainoaksi mahdolliseksi.
26. WM s. 311. [Gadamer 1960/1986, s. 333.]
27. Englantilaisen ilmaisutavan mukaan speaking subjectin [puhuvan subjektin] subjective stancesä [subjektiivisesta asemasta]. E. D. Hirsch jr., *Objective interpretation*, Publications of the Modern-Language-Association

- tion of America, 75. vsk, n:o 4 (osa I, syyskuu 1960), s. 463–9, erit. s. 476.
28. WM s. 311. [Gadamer 1960/1986, s. 333.]
  29. Oireellisesti näyttäytyy tässä Gadamerin ja R. Bultmannin ajatusten yhteneväisyys.
  30. [Betti 1954.] Hermeneutisches Manifest, s. 123 ja viite s. 63.
  31. WM s. 317. [Gadamer 1960/1986, s. 339.]
  32. Tästä oma työni Hermen. Man., viite 123.
  33. WM s. 319–21. [Gadamer 1960/1986, s. 341–3.]
  34. WM s. 321. [Gadamer 1960/1986, s. 344.]
  35. WM s. 321. [Gadamer 1969/1986, s. 344.]
  36. WM s. 322. [Gadamer 1960/1986, s. 345.]
  37. WM s. 323. [Gadamer 1960/1986, s. 345.]
  38. [Karl] Engisch, Die Idee der Konkretisierung in Recht und Rechtswissenschaft unserer Zeit. Heidelberger Akademie 1953, s. 96.
  39. Käsite 'sovellus' on juuri tässä kotonaan: [Joachim] Wach, Verstehen [I-III, Tübingen 1926-33], II, s. 19. Lisäksi: [Gerhard] Ebeling, Wort Gottes und Hermeneutik, ZThK, 1959, s. 249.
  40. [Betti.] Problem der Kontinuität im Lichte der rechtshistorischen Auslegung (Inst. Mainz, 18, 1957, 30, s. 40.
  41. Nietzsche, Die fröhliche Wissenschaft [1882/1887], s. 321. Haluaisin siis päättää vaatimattoman kritiikini tunnustukseen. Kun pidin 34 vuotta sitten Milanossa virkaanastujaisesitykseni modernin oikeusdogmatiikan roolista oikeushistoriallisessa tulkinnassa, oli pääasiani todistaa tuo rooli oikeutetuksi ja väistämättömäksi. Tämän metodisen näkemyksen perustus varasi ymmärtämisen historiallisuuteen. Minua piteli otteessaan ennen muuta yritys toteuttaa tällä alalla totutun näkemyksen kumoava kopernikaaninen kumous kantalaisessa mielessä, s.o. yritys pysytellä tietoisena subjektin osasta henkietieteiden tiedostamisprosessissa ja oikein valaista historiaa tarkastelevan subjektin historiallisesti ehdollistettua suhtautumistapaa. Johdonmukaisesti täytyy minun vielä tänäänkin tunnustaa ymmärtämisen historiallisuutta. Minun pitää tunnustaa ymmärtämisessä itsessään historioiden ajankohdan mukaan vaihteleva ja iäti keskeneräinen haaste. Tässä perussuhtautumisissa liityn kahteen kollegaani Bultmanniin ja Gadameriin. He saavat täten pitää minua hengenheimolaisenaan, joka kiittää heitä siitä, että he ovat voimakkaasti painottaneet tulkitsijan osuutta tulkintaprosessissa. Vain siltä kohden en voi yhtyä heihin, kun heidän opetuksensa esikäsitetystä [vorgefaßten] ymmärryksestä ja oikeutetuista ennakkoluuloista asettavat kysymyksenalaisiksi ymmärtämisen objektiivisuuden ja tulkintatulosten tieteilisyyden. Muutoin pysyttelen loitolla sellaisesta naurettavasta röyhkeydestä, että omasta ahtaasta vinkkelistäni julistaisin hermeneuttiset näköalat mahdollisiksi vain ja ainoastaan tästä kulmasta katsottuina (vrt. Nietzsche, Die fröhliche Wissenschaft, s. 374). Kaikkia muuta. Kuvautukoot eriävät reitimme hermeneutiikassa kehäteiksi alla suunnattoman henkietieteellisen tiedon kosmisen taivaan, jonka ylitse tai ohitse ei käy kurkistaminen.
  42. Ks. todellakin Hermeneutik und Historismus, Philosophische Rundschau, 9. vsk, (April 1962), s. 241–76, joka ilmestyi käsillä olevan kirjoituksen oikolukuvaiheessa. [Gadamer 1961]
  43. Ystävällisessä kirjeessään 18. helmikuuta 1961 professori Gadamer kirjoittaa seuraavasti: "Pohjimmiltaan en ehdota mitään menetelmää, vaan kuvaan sen, mikä on. Että se on niin kuin sen kuvaan, sitä ei, niin väitän, käy kiistäminen. [...] Tekin tiedätte oikopäätä, kun esimerkiksi luette jotakin [Christian Mathias Theodor] Mommsenin klassikkotutkimusta, milloin tuollaista tekstiä oikein saattoi kirjoittaa. Edes historiallisten menetelmien mestari ei pysty pitäytymään täysin erossa aikansa, yhteiskunnallisen ympäristönsä, kansallisen perinteensä jne. ennakkoluuloista. Tämäkö nyt sitten haittaisi? Ja vaikka haittaisikin, pidän filosofisena haasteena ajatella ja perätä, miksei tämä haitta uuvu mistään, missä jotain tehdään. Toisin sanoen pidän tieteilisenä ainoastaan sen tunnustamista, mikä on, sen sijaan että lähettäisiin liikkeelle siitä, mikä pitäisi tai mikä voisi olla. Tässä mielessä yritän ajatella ulos ja pois modernin tieteen metodikäsitteestä [jolla on rajattu oikeutuksensa] ja ajatella periaatteellisella yleisyydellä sitä, mikä tapahtuu aina [...] Olette täysin oikeassa siinä, ettei 'täysimääräisyyden esiote' voi olla mikään totuuskriteeri. Se on tarkalleen oma mielipiteeni. Niin, väitän vieläpä niin, että se kuuluu ymmärtämisen usein toistuviin, taatusti ei kokonaan pois kitkettäviin 'ennakkoluuloihin'. Täytyy ylittää tämä ennakkoluulo, jotta päästään positiiviseen tietoasteeseen. Vain sitä kautta ylimalkaan mahdollistuu hyväksytyyn kritiikki. Mutta ymmärrettäessä ei kritiikki ole normaalitapaus. Se alistuu tietyille ehdoille, jotka itsessään edellyttävät ymmärtämisen itse itsensä pelistä pois pelaamista. Siinä määrin on tämä 'ennalta

käsitetty kokonaisuus' lähinnä ohjaava. Tätä minä, kuten tekin, pidän silmämääränäni." Kuten tästä rehellisestä, arvokkaasta tunnustuksesta ilmenee – kantalaista muotoilua hyödyntäkseni – velvollisuutta koskeva quaestio iuris kääntyy siinä quaestio factiksi, jonka kautta ei kysytäkään tietyn tulkintatoimen oikeutusta vaan sen tosiasiallisuutta.

[Gadamer 1961/1965, s. 314, ironisoi Bettin "kovin lojaalia lainaamista". Hän mukaansa Betti ymmärtää väärin paitsi hänet (ja ehkä itsensäkin), myös Kantin käsitteistön. Kysymys ei ole siitä, mitä pitäisi olla, vaan mahdollisuusehtojen kriittisestä kartoittamisesta. Kantalaisittain ilmaisten Gadamer toteaa, että hänen omassa hermeneutiikassaan on kysymys henkietieteiden 'mahdollisuudesta'.]

Walter Hellebrand puolestaan huomauttaa kirjeessään 6. huhtikuuta 1961 seuraavaa. Gadamerin pääasiana on nähtävästi ohjata tulkitsijoita pohtimaan ammattinsa historiallisuutta, ymmärtämisensä aktualisuutta, uponneisuuttaan perinteeseen sekä hermeneuttisen tehtävän alituista keskeneräisyyttä. Mitä enemmän he tiedostavat ymmärryksensä historiallisuuden, sitä enemmän (hän väittää) he välttävät jahtaamasta saavuttamatonta historiallista objektiivisuutta, sitä paremmin he mittaavat tietävän ja tiedetyn vuorovaikutusta (keskinäisriippuvuutta). Gadamer tähtää 'isolationismia' vastaan ja hänen panoksensa ilmenee hänen teoriassaan pelistä [*Spiel*, myös leikki, näytelmä, soitto] (WM 97), erikoisesti hänen käsityksessään pelin ja pelaajaroilien kokonaisuudesta (eriyttämättömyydestä) (tästä Eugen Fink, *Spiel als Weltsymbol*, Kohlhammer 1960). Tietoprosessi on Gadamerin mukaan subjektin ja objektin yhteispeliä, jota välittävät välineet tai väliaineet, välittäjät, kuten esimerkiksi instrumentit, kaikenlaiset mittausjärjestelyt, ajatussymbolit, matemaattisten yhtälöitten järjestelmät, kyselymenetelmät, kaikenmoiset "antennit". Sillä tieto tähtää subjekti-objekti-transsendenssin (erityisesti aikaron) silloittamiseen (tietovälittäjien avulla). Tietovälittäjä on kaikki kaikessa: se (erityisesti kieli) kiinnittää lukijan sivistyksen, ammatin jne. tekstiin, ja kantaa mukanaan subjektin ja objektin keskinäistä riippuvuutta.

Näin selittyä, että hermeneuttisissa pyrinnoissa jonkin tekstin ympärillä silloitetaan aikaeroa ja hyödynnetään niiden hermeneuttista arvoa. Ponnisteluisaan justiniaanisen ja nykyisen roomalaisen oikeuden parissa ei kukaan sen vähäisempi kuin [Friedrich Karl von] Savigny vaati Hugo [Grotiukse]n herätteestä tribonian-ongelman dogmihistoriallista seuraamista glossaattoreista postglossaattoreihin ja edelleen humanisteihin ja usun modernun pandectarumiin. Mallina tälle on Savignyn kirja omaisuudesta [*Abhandlung der Lehre vom Besitz*, 1803]; opettavainen on myös esipuhe teokseen *System des heutigen römischen Rechts* [I-VIII, 1840-53]. Olisi paha huolimattomuutta, jos nykyiset pandektistit ja interpolaatio-kriitikot eivät enää vaivaisi päätään klassisten ideain 'vaikutushistorialla' keskiajan ja uuden ajan vaiheissa.

Kuinka vaikeaa onkaan nykyään porautua muinaisten kreikkalaisten, saati akkadilaisten tai sumerilaisten oikeuteen. Rikas 'vaikutushistoria' auttaa meitä kuitenkin heuristisesti vanhatestementillisen talmudilaisen oikeuden ja muinaisgermaanien-keskiaikaisen oikeuden tutkimisessa.

Gadamerin vastaisesta kritiikistä ks. myös E. Kuhn, Wahrheit und geschichtliches Verstehen, *Historische Zschr.*, 193. vsk, 1961, s. 376ff. Välittävää kysymyksenasettelua tarjoaa O. Köhler, Historiker und Kulturmorphologen, *Saeculum*, 12. vsk, s. 311, jonka alkuoletus menneisyyden ja nykyisyyden erottamattomuudesta voi mielestäni johtaa väärinymmärryksiin.